

BALODAN DÜĞÜN GELENEĞİNE

Hamiye Duran*

Halk, halk kültürü ve diğer bilimler arasındaki ilişkiler ortaya konmaya çalışılırken önümüze bir takım tartışma konuları çıkmaktadır. Bunlardan birisi, halk kendi kültürünü kendisi mi üretir, yoksa toplumun gelişmiş kesimlerinden alıp sahip çıkarak tekrarlar mı? sorusudur.

Tabi bu tartışma halk kavramının tarifi ile de ilgidir. Medeniyetin kenarında yaşayan (özellikle Avrupa'da) eski moda bir kesim gibi kabul edilen halk, köylü kavramı ile eşdeğer görülmüş ve hâlâ aynı şekilde görülmektedir.

Halk, bir taraftan medeniyete tezat olarak ele alınırken yani medenîleşmiş bir toplumda medenîleşmemiş bir unsur olarak kabul edilirken diğer yandan da (savage) vahşi veya ilkel toplum (primitive society) diye adlandırılan ve gelişmişlik (evrim) basamaklarından daha aşağıda kabul edilen bir grupta da tezat olarak kabul edilmiştir. (Çobanoğlu, 1999: 280).

Ayrıca okur yazar bir toplumda cahil kesim olarak ele alınarak ilkel toplumlardan ayırt edilmeye çalışılmıştır. Gelişmemiş toplumlardan daha medenî ancak, tam olarak medenî değildir. Toplumun geçmiş dönemlerine ait unsurların halk tarafından hâlâ muhafaza edildiği kabul edilmiştir.

Bu ve buna benzer halkı, “Avrupalı köylüler” olarak gören anlayış daha sonra tartışılmaya başlandı. Farklı görüşler ortaya çıktı. Bunlardan birisi, (Foster) halkın bütün bir toplum değil, kendi içinde izole edilmiş bir grup olduğudur. Dundes'e göre halk en azından bir ortak faktörü paylaşan herhangi bir insan grubunu ifade eder. Bu grup -meslek-dil-din gibi- bazı bağlarla birbirlerine bağlıdır. Bundan daha önemlisi ise grubun kendisine has geleneklerinin olmasıdır.

Halkı, sosyal grup içinde bir kesim olarak kabul eden görüş yerine, ferdi esas alan ve “halk ruhsal ve zihinsel bir davranış kalıbıdır” görüşü ağırlık kazanmaktadır. Bu tarif ayrıca insanları alt ve üst şeklinde sınıflamanın getirdiği olumsuzluğu da ortadan kaldırmaktadır. Psikolojik olarak ferdi esas alan bu görüşe göre fert, bu davranış kalıplarından hangisini daha çok üzerinde taşıyor ise o kadar halktır. Zihinsel faaliyet daha çok ferdin şahsi kültür kaynağı ile, ruhsal tarafı ise halk kültürü kaynağı ile ilgilidir. Yani halk herkesin az ya da çok bir güçle katıldığı bir tavır ve davranış tarzı anlamı kazanmaktadır (Alangu,1983: 32).

Bu tarif bizi folkloru her yerde arayabilme noktasına getirmiştir. Ancak halk genel olarak en az iki kişiden oluşmalı ve en az bir unsuru paylaşmalıdır. Şu ana kadar ki en küçük halk grubu aile olarak karşımıza çıkmaktadır. Kişi içinde yaşadığı gruba ait olan geleneklerin özünü bilir. Gelenekler aynı zamanda grup hissi vermede yardımcıdır.

Halk biliminin belirleyici bazı özellikleri vardır. Bunlar sözlü olma, geleneğe bağlılık, çeşitlenme (varyantlaşma), anonimlik ve kalıplaşma özelliğidir (Yıldırım, 1988: 68).

Bunlar içinde sözlü olma ve geleneğe bağlılığın mühim bir yeri vardır. Ürünler söz yoluyla coğrafya ve tarih içinde seyahat ederken bir gelenek bağı ile bağlanarak kendine has bir şekil alırlar. Bu şekilde hem daha kolay tanınırlar hem de taşınma ve yayılma daha kolay olur (Çobanoğlu, 1999: 291).

Hem bilgi de hem de sanatta varolan gelenekler ait oldukları insan topluluklarının gönüllü iştirakleri ile vücut bulurlar. Nesiller değişip ihtiyaçlar farklılaştıkça onlar da değişirler ve ait oldukları toplumun üyeleri ile uyum içinde bulunurlar (Yıldırım, 1988: 68).

Ancak yeni ürünün gelenekli sayılabilmesi için topluluk içinde en azından birkaç nesil yaşaması gerekmektedir (Çobanoğlu, 1999: 291).

Halk hayatında sürekli olarak üreten, birleştiren, yeni gelenek formları yaratan bir cevher vardır. Yeni ihtiyaçları karşılamak üzere durmadan yeni gelenekler üretir. Yaşlılar ve saygıdeğer kişiler aracılığı ile her davranış ve bilgi, gelenekle örtülür ve sonraki kuşaklara bağlanır.

Yukarıda da belirttiğimiz gibi gelenek inancının zıttı bilimsel zihnî bir tavidir. Halka bağlı değildir ve her şeyi sorgular. Ancak bunlarda zamanla gelenek bağları ile bağlanmak sureti ile gelenekli hâle dönüşürler (Çobanoğlu, 1999: 291).

Tebliğ konusu olarak seçtiğimiz balo ve balo kıyafetinin bazı unsurlarını bu açıdan ele alacağız. Ancak buna geçmeden önce konuşmamızın başında özellikle vurguladığımız, halk kendi bilgisini kendisi mi üretir (production) yoksa toplumun gelişmiş kesimlerinden alır (reception), sahip çıkarak tekrarlar mı?(Reproduction) sorusuna dönmek istiyorum.

Romantik devrin bilim adamları ilk dönemlerde bir tabakalaşma söz konusu olmadığı için halk kendi kültürünü kendisi üretir görüşünü benimsemişlerdir. Avrupalı bilim adamlarının bir kısmı ise halkın kendi kültürünü kendisinin yaratamayacağını, çünkü halk adı verilen toplum biriminin kollektif bir şuur olarak yaratıcı olamayacağını savunmuşlardır. Dolayısıyla halk bir evi, bir türküyü, bir adeti üretemez, toplumun gelişmiş kesimlerinden alır, sahip çıkarak tekrarlar görüşünü benimsemişlerdir. En eski kültür varlıklarının bulucuları ve üreticileri de daima ayrı ayrı kişilerdir. Topluma öncülük eden kimseler eski gelenekleri model alarak durmadan yenilerini yaratırlar. Asıl yaratıcı taraf halka bağlı olmayan varlıklarındaki ferdi olan yanlarından gelir. Dolayısıyla ile her iki görüşünde geçerli tarafları vardır. Reception görüşünün geçerli tarafı toplumun gelişmiş kesimindeki bireysel eserlerin halka indigiğidir. Ancak bunun tersi de söz konusudur. Bireyler halk eserlerini derleyip yeniden ele alıp işlemektedirler.

Halkın kolektif bir şuur olarak yaratıcı olamayacağı fikrinden hareketle bugün yaygın olarak kabul edilen görüş, toplumun gelişmiş kesimlerinden beğendiğini alıp adapte ederek tekrarladığı şeklindedir.

Ancak halk dediğimiz oluşumun her şeyi olduğu gibi aldığı düşünülmemelidir. Halk söz konusu kesimden bir şeyler alırken kendi zevk ve dünya görüşünü ön planda tutar, beğenmediğini almaz. Aldığı şeyin beğenmediği taraflarını çıkarır veya kendi istedikleri ile yer değiştirir. Ürünü basitleştirerek ihtiyacını karşılayacak hâle getirir. Böylece aldığı üründe pek çok değişiklikler meydana gelir.

Daha sonra benimsediği ve kendi zevkine göre düzenlediği ürün, gelenek bağları ile bağlanarak bir form kazanır ve yeni nesillere sunulur.

Bu görüşten hareketle Çankırı-Merkez’de çok yaygınlaşan ve gelenek hâline gelen bir uygulama üzerinde durmak istiyorum. Özellikle kına gecesinin “Balo=Eğlence” şeklinde adlandırılması, davetiyelerin bu şekilde hazırlanması ve modern balo kıyafetinin bazı unsurlarının geleneksel kıyafet içinde nasıl yer edindiği üzerinde duracağım.

Çankırı Orta Anadolu’nun kuzeyinde yer alan Bolu, Karabük, Kastamonu, Çorum, Ankara ve Kırıkkale ile çevrili küçük bir ilimizdir. 19 yüzyılda Anadolu eyaletinin içinde bir sancak iken aynı yüzyılın ikinci yarısında yeni idarî ve mülkî yapılanmaya bağlı olarak Kastamonu vilayetine bağlanmıştır. Cumhuriyet’in ilanından sonra 1923de de vilayet olmuştur. Kengiri adı Çankırı olarak değiştirilmiştir (Bingöl, 1997: 5). 1899’da Çankırı merkezde, Kastamonu fırkasının üçüncü Kastamonu livasına bağlı altıncı Çankırı alayı bulunmakta idi. Çankırı, Millî mücadele döneminde de yoğun askerî etkinliklere sahne olmuştur. Lojistik destek birlikleri burada yoğunlaşmış, 2 şubat 1921 de menzil komutanlığı ve bin yataklık askerî hastahane kurulmuştur (Çankırı İl Yıllığı: 34).

Millî Mücadele döneminde lojistik manada destek sağlayan Çankırı, daha sonra da bir takım etkinliklere sahne olmuştur. Atatürk 23 Ağustos 1925 de Kastamonu’ya “Şapka Gezisi”ne çıkarken ve dönerken Çankırı’ya uğramış, Kastamonu’da başlattığı kılık kıyafet gezisini Çankırı’da da sürdürmüştür.

Buradan şuraya gelmek istiyorum. Özellikle orada askerî bir alayın olması, cumhuriyetten sonra modern manada çeşitli kutlamalara vesile olmuştur. Çok daha önceleri yüzünü batıya çeviren Türk halkı, cumhuriyetten sonra yeni bir takım törenlerle de karşı karşıya gelmiştir. Çankırı'daki modernleşme sürecini şu gazete haberlerinden izleyebiliriz.

SON MODA

Nigâr Remzi'nin biçki dikiş yurdu ise, kız ve kadınlarımıza iş belletmek yönünden memlekete faydalıdır. Ayrıca, bayan Nigâr'ın dikiş yurdunda **son modaya** uygun işler yapılmaktadır. (Duygu, 1 Ağustos 1936.293)

“Halkevi Beş Yoksul Kızı Dikiş Yurduna Gönderiyor”, başlıklı haberde ise yeni kurs döneminde Bayan Nigâr'ın açtığı dikiş yurduna ücreti Halkevi tarafından karşılanmak üzere beş yoksul kız öğrencinin gönderileceği duyuruluyor. (15 I.Kanun 1937, Duygu s.363)

ŞEHRİMİZDE ÇOK MİKTARDA MANTO DİKİLMEKTEDİR

Çarşafkların kaldırılmasının sonuna on gün kalmış olduğundan şehrimizde manto ve yeldirme işleri ilerlemektedir. Her eve uygun ucuz, değerli mantolar dikilmektedir. (Duygu, 21 Eylül 1935)

İLAN

Çankırı Muhterem Ahalisine Müjdeler

Nimet Bayanlar Biçki ve Dikiş Dersevi 23 Mart 1935 günü açılıyor. En son ve kolay **Fransız** usulü ile Tuvalet, Tayyör ve Beyaz takımları teferruatıyla mükemmel öğretilir. Maariften tasdikli diploma verilir. Müracaatlar, Yenimahalle'de 12 numaralı bay Mekki'nin hanesindeki mektep müdürlüğüne. (Duygu, 224)

KADIN HAKLARI

Kadınlara seçme ve seçilme hakkı verildikten sonra Çankırı Umumî Meclisine de (il genel) iki kadın üye intihap edilmiştir. İntihap bir çeşit tayin ve görevlendirme anlamındadır. Çerkeş İlçesi adına Bayan Atiye Üçok, Ilgaz İlçesi adına Bayan Şadiye Oğuz il genel meclisi üyesi olarak intihap etmişlerdir. (Duygu, s. 220)

BAYANLAR

Gençleşmek, güzelleşmek isterseniz İpekoğlu Berber Ahmet Usta'nın dükkanına gidüp saçlarınıza ondelesyon yaptırmanızı tavsiye ederiz. Saçlarınızın aklarını giderdir, teninize göre saçlarınıza renk verir. (Duygu, 276)

Aynı sayfada Singer kumpanyası tarafından gönderilen muallim Ayşe'nin verdiği yirmi günlük ücretsiz kursun ardında yapılan işlerin sergileneceği duyurulmaktadır.

BOZKURT KULÜBÜ BALOSU

Bozkurt Spor Kulübü tarafından evvelki Çarşamba akşamı verilen kostümlü balo, şimdiye kadar verilen baloların birinciliğini almıştır disek mübalağa etmiş olmayız. Burada asıl dikkati çeken Çankırı'nın tevarüs ettiği eski Türk azametinin izlerinin gösterilmesidir. Altın, elmas ve incilere gark olan bayanlarımızın sırmalarla pırıl pırıl yanan **Kaftanları**, büyük bir servetin ihtişamını arz ediyordu.

Çankırı'nın millî elbiselerinin bir meşheri olan bu balo, ileride yapılacak baloların bir numunesidir. En aşağı yüz elli senelik olan bu elbiselerden her evin sandığında bir takım bulunmaktadır. Bugün bu elbiselerin sayısı **Çankırı'da binden** fazladır. (Duygu, 27 Şubat 1937, s. 322)

BALO

Sayın ilbayımız H.Uzgören'in himayelerinde halkevi sosyal yardım kolu tarafından öksüz çocuklar menfaatine bayramın ikinci günü akşamı bir balo düzenlenmiştir. O akşam

halkevinin geniş salonu şehrimizin güzide aileleri ile dolmuş; dans ve eğlenceler sabaha kadar devam etmiştir. (19 I. Kanun 1936,Duygu, s. 312)

YILBAŞI BALOSU HAZIRLIKLARI

Yılbaşı gecesi şehrimiz halkevinde bir balo verilecektir. Baloya şimdiden ihzaratta bulunmaktadır. (26 B.Kanun 1936, s. 313)

Ayrıca Öğretmenler Birliği tarafından Halk Partisi delegeleri şerefine bir çay şöleni verilmiştir. Ailevî olan bu törene pek çok zatlar eşleri ile gelmişlerdir. Şölene şehrimiz bandosu da iştirak etmiş, danslar ve muhtelif eğlencelerle şölen geç vakte kadar sürmüştür.

YILBAŞI GECESİ BALOSU

Halkevi içtimaî muavenet (sosyal yardım) kolu tarafından yoksullar yararına verilen baloya salonun alamayacağı kadar katılım olduğu haber verilmektedir. Baloda danslar yapılmış, millî oyunlar oynanmış, talihler sınanmıştır. Sabaha kadar aynı kalabalık salonda kalmış, balonun başarılı olmasında öğretmenlerin katkısının takdirle karşılandığı haberde vurgulanmıştır. (Duygu, ikinci kanun 1937, s. 314)

GARDEN PARTİ

Bu akşam orduevinde Sayın valimiz Uzgören'in eşi Bayan İsmet Uzgören'in himayelerinde Spor kulübü menfaatine bir **garden parti** verilecektir. (Duygu, 7 eylül 1935, s. 248)

EĞLENTİ SAZLARI KUVVETLENİYOR

(Bir bayan fotoğraf)

Bayan Emel'in idaresindeki Hususî (Özel) İdare bahçesi günden güne ilerlemektedir. Kemancı Şükrü yarın gelecektir. Kafileyi teşkil eden heyetten bayan Ayten. (Duygu,s.289)

KONSER

Bayram tatili münasebetiyle şehrimize gelen Musiki Muallim Mektebi talebesinden Nazım ve Saffet Beylerle Orta mektep Musiki muallimi Şükrü bey tarafından Halkevi salonunda bir konser verilmiştir. Salon yüzlerce kadın ve erkekle dolmuş, sonradan gelenler yer bulamamıştır. Genç sanatkarlarımız konserde çok muvaffakiyet gösterdiler ve alkışlandılar. (Duygu,7 Nisan 1934)

OTUZ KİŞİLİK BİR OPERET HEYETİ GELİYOR

İşittiğimize göre sanatkar İhsan Bey'in idaresinde Anadolu turnesine çıkan otuz kişilik operet heyeti şehrimize gelecektir. Şimendifer, elektrik tesisatı gibi medenî araçlara sahip olan güzel ve şirin Çankırımızın sinema binası da bu gibi heyetlerin arayıp bulamayacağı güzel binalardandır. (Duygu, 27 Şubat 1932, s. 72)

İHSAN BEY OPERETİ ŞEHRİMİZDE

Evvelki nüshamızda Çankırı'ya geleceklerini yazdığımız İhsan Bey Opereti Pazartesi günü şehrimize gelerek üç gecedir temsillerini vermeye başlamıştır. Sekiz on senelik bir mesai neticesi olarak elde ettikleri sanatlarının inceliklerini göstermektedirler. Halkımız her gece binayı doldurmakta geç gelenler yer bulamamaktadır.

Polis amirlerinin sıkı kontrolü intizamı muhafaza etmekte, sigara içilmesinin yasak olması sağlık açısından takdire şayan bulunmaktadır. Artistler içinde Suzan Suat, Şükran hanımlar, Salahi bey gibi kuvvetlileri vardır. (Duygu, 12 Mart 1932)

İSTANBUL OPERET HEYETİ ŞEHRİMİZDE

“Dört gecedir şehrimizde temsillerini vermekte olan İstanbul Operet heyetine karşı halkımızın gösterdiği alaka şayanı takdirdir. Bundan dört-beş yıl önce de gelmişlerdi. O zamanki rağbetle bu defa ki alaka arasında çok fark vardır”. Haberin devamında Baş aktör İhsan ve eşi Suzan’ın başarıları övülmekte; Ekrem, Osman ve Servet Yalçın ile Seher’in gelecek vaat ettikleri vurgulanmaktadır. Bu sanat faaliyetinden köylerin de yararlanması temenni edilmektedir. (Duygu, s. 301)

Bu Opereti sahneleyen grup, Çankırı’da ilk temsillerini 7 Mart 1932’de gerçekleştirmiş ve yine alaka görmüştür. Ancak Duygu’da yer alan bir habere göre 24 mart geceki temsil sırasında salona öksürük tozu atılmak suretiyle seyirciler rahatsız edilmiş, bu yüzden perde kapanmıştır.

PIYES

Çankırı Tayyare Cemiyeti menfaatine dünkü cuma gecesi, İstanbul Operet heyeti tarafından (sekizinci) piyes temsil edilmiştir. Piyeste muvaffakiyet gösteren artistler alkışlarla karşılanmış, temaşacılar güzel ve kakkahalı bir gece geçirmişlerdir. (Duygu, 26 Mart 1932, s.76)

TENİS

Bayram günü şehrimiz kordunda öğleden sonra tenis maçları icra edilmiş ve bu maçlarda valimiz Adil Beyefendi ile kıymetli meb’uslarımız Talât ve Ziya beyefendiler ve bir çok zevat hazır bulunmuşlardır.

Sportmen valimiz de maça iştirak etmiş ve çok muvaffakiyetli vuruşlar yapmıştır. (Duygu, 31 Ekim 1931)

Daha sonraki müsabakalar sonunda Dr. Zeki Çankırı tenis şampiyonu olmuştur.

SPOR KLÜBÜNÜN MÜSAMERESİ

Dünkü Cuma gecesi spor kulübü menfaatine Küçük Hüseyin ve rüfekası tarafından bir temsil verilmiştir. Temsil çok nezih olmuş ve intizam dairesinde cereyan etmiştir. Küçük Hüseyin Bey bu temsilde san’atının bütün inceliğini göstermiştir. (Duygu, 27 Şubat 1932.)

Bu gazete haberleri modernleşmenin Çankırı’daki ayak izleridir. Bunların içindeki “Şehrimizde çok miktarda manto dikilmektedir.” başlıklı çarşafkların kaldırılmasına on gün kaldığını bildiren haber de çok enteresandır. Yani 31 Eylül 1935, kılık kıyafet değişikliği için son tarihtir.

Haberlerde de görüldüğü gibi, çeşitli vesileler ile balolar düzenlenmiş, bu balolarda modern kıyafetlerin yanı sıra geleneksel bindallı ve kaftan gibi kıyafetler de giyilmiştir. Dikkati çeken husus şapka devrimi ile başlayan değişiklikle beraber modern bir görüntüye kavuşmak isteyen Çankırı halkının, gösterişli millî kıyafetlerden de vazgeçemeyişidir. Şapka inkılabı ile yukarda belirttiğimiz gibi bir geçiş süreci sonunda kıyafetini değiştiren halk, başlık konusunda ikilemde kalmıştır. Fesini ve feracesini çıkararak kadınlar batı tarzında manto ve eşarp kullanmaya başlamışlardır. Ancak eşarp, günlük hayatta tercih edilen bir başlık olmuş, özel günlerde kullanmak üzere millî bir başlık geliştirilememiştir.

Başlığın kıyafeti tamamlayan ve insanı daha ihtişamlı gösteren bir aksesuar olduğu malumumuzdur. Sözünü ettiğimiz balolarda başlık ihtiyacını karşılayacak millî bir aksesuar bulamayan kadınlarımız, çıkardıkları fesin yerine batı tarzında taçlar kullanmaya başlamışlardır. Yukarıda belirttiğimiz balolarda takılan bu taçlar, daha sonraki zamanlarda halk kültürüne dahil olmaya başlamıştır. Taçla ilgili bilgileri daha sonra vermek üzere biraz geri dönerek, devam etmek istiyorum.

Bugün Çankırı merkezde şehrin aydınları arasında yapılan bu törenlerin bazı unsurları geleneklere dahil olmuştur. Bunlardan biri eğlencenin özellikle kına gecesi eğlencesinin balo tabiri ile ifade edilmesidir. Düğün şenliği ve kına yeni ihtiyaç ve hayat tarzına paralel olarak bugün birleştirilmiştir. Bir gecede ve gündüzde birleştirilen bu tören **bal**o ya da **şenlik** adı ile davetiyelerde yer almaktadır.

C.

A.

*Çalış ve İzmirlioğlu
aileleri*

Canan ile Ahmet'in

*Nikâh ve Düğün törenlerinde
sizleri de aralarında
görmekten mutluluk duyarlar.*

Mevlid : 22.8.1998 Saat 15.30
Kız Evi Yeni Mah, Zafer Cad. Ömür apt.
No. 17 — ÇANKIRI
Gelin Alma : 22.8.1998 Saat 18 00
Damat Evi : Kırkevler Mah. Sosyal Konutlar
Blok 102 No. 13/5 ÇANKIRI
Balo : 22.8.1998 Saat 19.30 cumartesi
Yer : Gençlik Merkezi Salonu ÇANKIRI

Babası Babası
Mustafa Çalış Mehmet İzmirlioğlu

Resimde de görüldüğü gibi davetiyeler, artık bu şekilde düzenlenmeye başlamıştır.

Balo kelimesinin düğün geleneklerine dahil olmasının dışında cumhuriyet baloları, yılbaşı kutlamalarında giydikleri kaftan, bindallı ve üzerine taktıkları taç da düğün geleneğine dahil olmuştur. 1930-1940'lı yıllarda kullanılan taçlar daha sonra bir takım değişikliklere uğrayarak düğün, doğum, sünnet ve cumhuriyet sonrası kadın toplantılarında (günlerinde) kullanılmaya başlanmıştır. Şehrin yerlilerinden olan Bedriye Bukan: (2 Nisan 1962 tarihli bir fotoğrafla ilgili olarak) “ Eskiden bayanlar arasında yapılan günlere kaftan günü, bindallı günü gibi adlar verir ona göre giyinirdik.”demektedir. Bu bin dallıların üzerine yine taçlar süslemektedir. (Fotoğraflarla Çankırı: 96)

Elmas taşlı ve titrekli
gelin tacı

Taçlar resimde görüldüğü gibidir .Ön kısmı üçgen olan bu taçlar, beyaz kumaşla kaplanarak modern manada taç görüntüsü verilmiştir. Üzeri genellikle elmas ve pırlantalar ile süslenmiştir. Özellikle “**yaylı dal**” adı verilen elmas ve gümüşten yapılmış yaka iğneleri (broşlar) bu tacın en önemli süslemelerindendir. Yan kısımlarında altınlar veya gümüş parçaları bulunur. Göze çarpmayan kısmında, genelde arkada olur, nazar boncuğu vardır. Tacın başa gelen kısmı inci veya beyaz boncuklar ile işlenmiştir. “**Titrekli**” diye adlandırılan bu taç, saça tokalar ile tutturulur ve düğünlerde, doğum ve günlerde kaftan ve bindallının üzerine takılır. Son zamanlarda hazırlanan taçların üzerinde akik, gümüş, altın, boncuk gibi aksesuarlar da vardır. Resimde görülen bu taç hemen hemen her gelinin şenlik ve kına gecelerinde giydiği bir aksesuardır. Bu durum özellikle eski elmaslı taçların kiralanması gibi sektör ortaya çıkarmıştır. Köklü ailelere ait çok süslü bu taçlar ve kıyafetler kiralanmakta ve daha sonra -genellikle ertesi gün- iade edilmektedir.

Söz kesme sırasında istenilen eşyalar arasında elmas önemli yer tutar. Bu şehir kültürüne uygundur. Listede beş adet beşi bir yerde altın, iki çift elmas küpe, iki elmas yüzük, iki elmas iğne, iki çift gümüş nalın, iki gümüş kemer, iki kaftan, iki Bağdat dokuması ipek çarşaf, iki hamam takımı, iki çift potin kaluş şeklindedir.

Üçok’un belirttiğine göre kız veren babalar eskiden, özellikle hâli vakti yerinde olanlar, kızlarına mutlaka bir kaftan almak mecburiyetindeydiler. (Üçok, 2002: 112)

Bu taçlar genellikle gelinler, nişanlı kızlar tarafından takılır. Örneklerde de görüldüğü gibi gelin tacı çok gösterişlidir, gelin aynı zamanda diğer nişanlı kız ve yeni evli gelinlerden tacın arkasına takılan tül ayırt eder. Gelin bindallı değil, kaftan giyer.

Şenlik ya da kınadan önce Çankırı düğün törenleri içinde yer alan kız evinin düzenlediği hırızma adı verilen kız hamamı vardır. Burada not olarak söyleyelim, eskiden okuyucular kadınları hırızma, şenlik ve kına diye üç ayrı gün ve geceye davet ederlerdi (Üçok, 2002: 256).

Üçok’un naklettiğine göre iki tarafın kadın ve nişanlı kızlarının kaftan giyip başlarına püsküllü iki parmak kenarlı, tepesi ve alını altınla yarım okkalık bir fes giymesi ve beline gümüş kemer kuşanması şarttı. Gümüş nalın da şartlar arasında idi.

Bu törende (hırızmada) bindallı ve kaftanların üzerine taç takılmaktadır. Oyunlar oynandıktan sonra telli peştamal, gümüş nalın ve omuzlara “yağlık” denilen şallar örtülerek hamama girilir. Konumuzun dışında olduğu için bu töreni muhtasar geçiyorum.

Bu taç geleneğe o kadar dahil olmuştur ki yalnız düğünlerde değil doğum, sünnet gibi törenlerde de giyilmektedir.

Sünnet düğünlerinde sünnet çocuğunun yakınları dışında çocuğu başına da taç takılmaktadır.

1940'lı yıllarda (Sağ üstteki resim) yine kaftanların üstünde elmas taşlarla süslü fesleri görmek mümkündür. Bu resimde görülen kıyafeti sadece evli hanımlar giyerdi. İnci ve beşi bir yerde altın kıyafeti tamamlardı. Genç kızlar ise modern kıyafet giyerlerdi. (Fazilet Tektaş'a ait kıyafet)

Geçiş dönemlerinin en önemlilerinden biri olan doğum kutlamalarında da annenin başına taç takılmaktadır. Doğum ve sünnet ile ilgili uygulamalar (taç ile ilgili olmak üzere)

yerini tamamen modern kıyafete bırakmıştır. Ancak düğünlerde önemini arttırarak devam etmektedir.

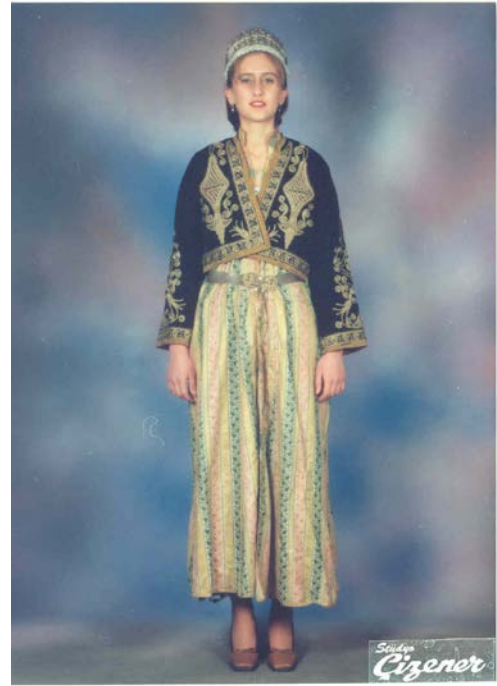
Burada tekrar kına ve şenliğe dönmek istiyorum. Yukarıda da belirttiğim gibi daha önceleri ayrı ayrı yapılan kına ve şenlik merasimi son zamanlarda **balo** veya **şenlik** adı ile birleştirilmiştir.

Balo=Şenlik cuma günü başlar, gelin kuaföre götürülür, kaftan giydirilir, tören yerine (ev-sinema salonları-düğün salonları) getirilir. Özellikle oğlan tarafının yakınları olan nişanlı kızlar ve yeni gelinler kaftan, diğer evli gençler ise bin dallı giyip taç takarlar. Yukarıda da belirttiğim gibi gelin tacının arkasına küçük bir duvak tutturulmuştur.

Burada dikkat çeken husus özellikle oğlan tarafının yakınlarının bindallı ve kaftan giymesidir. Bu giysileri giyenlerin sayılarının çok olması da ayrıca önem taşımaktadır. Söz konusu ailenin şehirli, özellikle şehrin yerlisi ve köklü ailelerinden olduğunun bir göstergesi, ayrıca sevilen ve sayılan aileler olduğu kabul edilir. Aynı zamanda sosyal statüyü belirleme, iletişimi sağlama ve ekonomik durumlarını gösterme gibi açık olmayan işlevleri de vardır.

Baloda özel bir oturma şekli vardır, bunu eskiden okuyucular düzenlerdi. Şimdilerde herkesin bildiği bir uygulama olarak aynen devam etmektedir. Gelinin yanına sırasıyla nişanlılar, yeni gelinler, bindallılar oturtulur. Arkasına da gençler ve misafirler oturtulur.

Gelin kıyafeti

Resimlerde görülen kıyafetin tamamına **kaftan** adı verilmektedir. Üste **fermene** (Yapraklı'da **salta**) adı verilen, bele kadar uzanan, uzun kollu, genellikle gümüş ve altın simle işlemeli kadifeden yapılan bir giysi vardır. Bordo siyah ve mor renklerdedir. Yakaları dik, önden açık, sırma ve simlerle işlenmiştir.

Özede **üçetek** yahut **kaftan** denilen giysi ise boy uzunluğundadır. İpek ya da satenden yapılmıştır, önden açık, yandan yırtmaçlı, kenarları işlemelidir. Kumaşın kendisi ise sırma işlemelidir.

Kaftan içine **şalvar** giyilir. Şalvar da ipek ya da satenden yapılmıştır. Bazen de simle işlidir. Kaftanın içine ise yakasız ipek gömlek giyilir. Bu gömleğin yakaları dantel ile işli ise

dışardan görülmesi sağlanır. Bu gömlekle ilgili olarak eskiden “Kaftan içine üç etek, **bürüncük** yahut **Trabzon hilalîsinden** ten gömleği giyilirdi.” şeklinde bir kayıt vardır. (Üçok, 2002: 112)

Baş aksesuarı olan taç, inci, elmas küpe ve gümüş kemer ve ayakkabı kıyafeti tamamlayan diğer unsurlardır. Kemerler genelde Trabzon işi- **Trabzon siması**- denilen veya savatlı gümüş kemerlerden oluşmaktadır.

Çankırı merkezdeki kadınların giydiği kıyafetler değerli kumaşlardan yapılmış, gümüş ya da simle işli kıyafetlerdir. Bu kıyafetler kadınların sosyal durumlarının ve ekonomik güçlerinin de göstergesidir.

Kasaba ve köylerdeki kıyafetler ise daha sade olup merkezdekiler tarafından “**köy kaftanı**” olarak adlandırılmaktadır.

Çankırı'nın geneline bakıldığında kaftan adı verilen bu kıyafetin geleneğin bir unsuru olduğu görülmektedir.

Bindallılara gelince: Merkezde giyilen ve sayısı itibariyle kaftan kadar yaygın olmayan bu kıyafet kanaatimce çeşitli yörelerden (Eskişehir, Bursa, Kastamonu) görevli olarak Çankırı'da bulunan eşraf eşlerinin kıyafetlerindedir. Dikkati çeken husus bindallının ilçe ve köylerde giyilmediğidir.

Düğün kıyafetidir, kına da giyilir, kadife kumaştan ve astarlıdır, tek parçadan oluşurlar, boy uzunluğundadır, arkası biraz daha uzundur. Mor ve bordo kumaş tercih edilir, üstü altın renkli sim ve sırma ile işlidir. “**Trabzon siması**” adı verilen gümüş ya da altın kemer en önemli aksesuarıdır. Yaka kısmı yırtmaçlı olup kollar bilek kısmında genişler.

Balolarda giyilen 70 yıl önceki kıyafetlerden olan bindallıların etek ve kol uçları danteldendir, içine yakası dantelli “içlik” giyilir. İçliğin dantelleri, yakası yırtmaçlı elbise yakasından gözüktür.

Şenliğe dönersek; Şenlikte belli bir düzen içinde eğlenilir. Eğlencenin sonuna doğru gelin oyuna kaldırılır, oynatılır. Bütün bindallıların ve kaftanlıların katıldığı gelgel adı verilen bir oyunla eğlence sona erer.

Kına yakılma töreni başlar, Kible’ye karşı oturtulan gelinin eline kına yakma yarışı yapılır, önce kınayı yakan gelinin tacını kaldırarak yarışı kazanır.

Maksadımız Çankırı düğün geleneklerini anlatmak olmadığı için düğün törenlerinin konumuzla ilgisi olmayan diğer kısımlarını geçiyorum.

Sonuç olarak söylemek istediğim toplumun aydın (entelektüel) kesimine ait bazı ürün ve bilgilerin zevk süzgecinden geçtikten sonra halka indiği, aynı zamanda toplumun çeşitli grupları arasında folklorik manâda alış verişin sürekli olduğudur.

Ayrıca Çankırı halkı, “Kıyafet-şapka inkılabından sonra, kendi kültürüne özgü millî bir başlık geliştirememiş ve bu eksikliği, batı tarzındaki taç adı verilen ve başa takılan süs eşyasını özel günlerde giymek üzere yeniden yorumlayarak gelenekleri arasına katmıştır.

KAYNAKÇA

- Dursun yıldırım, Türk Bitiği, Ankara 1988.
- Özkul Çobanoğlu, Halkbilimi Kuramları ve Araştırma Yöntemlerine Giriş, Ankara 1999.
- Tahir Alangu, Türkiye Folkloru Elkitabı, İstanbul 1983.
- Öcal Oğuz Selcan Gürçayır Hz., Halkbiliminde Kuramlar ve Yaklaşımlar, Ankara 2005.
- Pertev Naili Boratav, 100 Soruda Türk Halk Edebiyatı, İstanbul 1978.
- Nevin Bukan Hz., Geçmişten Günümüze Çankırı Eşyaları, Belediye Yayınları, Çankırı 2001.
- Bahattin Ayhan Hz., Çankırı Tarihi, Ankara 1988.
- Ömer Türkoğlu Hz., Valilik Yayınları, Çankırı 1999.
- Tuğgöl Cici, Çankırı Yöresi Kadın Kıyafetleri ve Kıyafetlerle İlgili Sözlü Gelenek Ürünleri, Seminer- Mezuniyet Çalışması, Ankara 2004.
- Hacı Şeyhoğlu Hasan Üçok, Çankırı Tarih ve Halkiyatı(1932), Ankara 2002.
- Cemil Bingöl, Çankırı'nın İdarî, Nüfus ve Sosyal Yapısı (1839-1903), Ankara 1997, (Basılmamış doktora tezi)

KAYNAK KİŞİLER

- Serpil Özkan, 1961, lise mezunu, ev hanımı.
- Serpil Eksikapusuz, 1967, lise mezunu, ev hanımı.
- Nesrin Özkan, 1954, İlahiyat Fakültesi, emekli öğretmen.

*Gazi Üniversitesi G.E.F. Öğretim Üyesi Yrd.Doç.Dr. Hamiye DURAN